

Minnisblöð frá mars 1949

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

---

bjarnibenediktsson.is

Einkaskjalasafn nr. 360

Utanríkismál. Minnisblöð og minnispunktar Bjarna Benediktssonar 1947-1960:

Bréfa- og málasafn 1948

Askja 2-10, Örk 5

©Borgarskjalasafn Reykjavíkur

THE FOREIGN SERVICE
OF THE
UNITED STATES OF AMERICA

American Legation
Reykjavik, Iceland
March 1, 1949.

Confidential

Dear Mr. Minister:

Early in January you informed me that a prominent political figure had stated that Germany had no plans for attacking Iceland during the last war.

Great quantities of German documents seized by the Allies have not been thoroughly examined. However, in the documents submitted at the Nurnberg trials published in Nazi Conspiracy and Aggression, there appears in Volume 1, Chapter IX entitled "Launching of Wars of Aggression" a document which was found in the files of the German Air Force. This is a memorandum marked top secret from a Major von Falkenstein of the General Staff who at that time was the German Air Force liaison officer with the Operations Staff of the Army. The memorandum which Major Falkenstein characterized as a "brief resume of the military questions current here" is dated October 29, 1940 and in Paragraph 5 it states: "The Fuehrer is at present occupied with the question of the occupation of the Atlantic Islands with a view of prosecution of war against America at a later date. Deliberations on this subject are being embarked upon here."

Sincerely yours

(sign) Richard P. Butrick

The Honorable
Bjarni Benediktsson,
Minister for Foreign Affairs,
Reykjavik

American Legation,
Reykjavik, Iceland,
March 9, 1949.

MEMORANDUM TO THE MINISTER FOR FOREIGN AFFAIRS:

The following was communicated to Minister Thor Thors on March 8, 1949:

"Certain information concerning the Washington discussions looking toward conclusion of the North Atlantic security arrangement has been given the Icelandic Government from time to time. On January 3 we indicated that we should be glad to receive informally any views which the Icelandic Government might wish to express concerning the form and timing of an official approach concerning this matter.

"The Norwegian Government has decided to be an original signatory of the Pact and since March 4 has been participating fully in the discussions. The Danish Foreign Minister is arriving in Washington on March 10 with a view to obtain full information concerning the pact and, we understand, that Government also contemplates being an original signatory.

"A draft text has now been agreed by the participants in the Washington discussions. It is hoped that the eight participating Government will reach agreement on it before the end of this week and that as soon as such agreement is reached, the text can be communicated to the Icelandic, Danish, Portuguese and Italian Governments. It is contemplated that the text will be made public on or about March 15. It is contemplated that about the time the text is made public it will be announced that a conference for final consideration and signature will be held in Washington about April 4, with the participation of such Foreign Ministers as wish to attend. The US Government would be gratified, and is confident that the other participating Governments would also be gratified, should the Icelandic Government desire to be an original signatory. It would, accordingly, welcome at any time a visit to Washington from any Icelandic representatives which that Government might wish to send to discuss the treaty, as the Minister has previously suggested.

"As it would be desirable to announce in the near future, possibly on March 15, which Governments were being invited to be original signatories, an early indication would be appreciated as to whether or not the Icelandic Government wishes to receive such an invitation. Should it desire an invitation, it would of course be welcome to participate in any discussions which may be held here between the time of such an invitation and signature of the Treaty."

Bandanlegt

Mánudagur, 14, marz, 1949.

Kl. 2.45 f.h. fóru íslenzku fulltrúarnir ásamt sendiherra, Thor Thors, á fund utanríkisráðherra, Dean Acheson, í State Department. Voru á þeim fundi einnig viðstaddir Mr. Bohlen, Counselor of the State Department, Mr. Hickerson, forstjóri Evrópuþeildarinnar, og Mr. Hulley, forstjóri Norður-Evrópuþeildarinnar.

Bjarni Benediktsson óskaði Acheson til hamingju með hið þýðingarmikla embætti og minntist á velvild hans til Íslands, og skýrði síðan frá því, að ráðherrarnir væru komnir til Washington til þess að kynna sér efni hins fyrirhugaða Atlantshafs-sáttmála. Sagði hann, að Ísland væri mjög hlynnt náinni samvinnu við hin vestrænu lýðræðisríki, en hinsvegar hefði Ísland þá sérstöðu, að hvorki hefði það eigin her né gæti haft né heldur gæti komið til greina, að útlendur her fengi að hafa þar aðsetur á friðartímum, og gildi það sama einnig um herstöðvar. Væri þessvegna ekki ljóst, hvort rúm væri fyrir Ísland meðal samningsríkja.

Dean Acheson minntist á góða samvinnu sína við Ísland áður fyrr og sagði, að hann vildi taka skýrt fram, að Bandaríkjastjórn myndi ekki reyna að hafa nein áhrif á íslenzku ríkisstjórnina varðandi þátttöku í samningnum, og væri það mál, sem Íslendingar sjálfir yrðu algjörlega að ákveða. Hinsvegar vildi hann að sem ljósastar upplýsingar lægju fyrir til þess að íslenzka stjórnin gæti á grundvelli þeirra tekið endanlega afstöðu til málsins. Rakti hann efni samningsins. Fyrsta grein væri um friðsamlega úrlausn deilumála í samræmi við sáttmála Sameinuðu Þjóðanna. Í annarri grein væri

yfirlýsing þess efnis, að Öryggi aðilanna yrði bezt eftt með því að treysta grundvallarreglur lýðræðisins, því að ljóst væri, að lýðræðisríki myndi aldrei geta hafið árásarstríð. Þriðja grein gerði ráð fyrir viðeigandi ráðstöfunum aðilanna til þess að efla möguleika hvers fyrir sig og allra í sameiningu til að standast vopnaða árás. Framkvæmdin á þeirri grein yrði eftir atvikum; þannig myndi t.d. ríki, sem aldrei hefði haft her ekki þurfa að mynda hann nú. Gert væri hinsvegar ráð fyrir því, að hvert ríki legði það af mörkum, sem hægt væri að ætlast til af því með sanngirni, en ljóst væri t.d., að ekki kæmi til mála, að neitt samningsríki óskaði að hafa her í öðru þátttökuríki á friðartímum eða herstöðvar. Í fjórðu grein væri gert ráð fyrir því, að aðilar bæru ráð sín saman ef Öryggi einhvers þeirra væri í hættu. Í fimmtu grein væri því lýst yfir, að vopnuð árás á einn aðila væri jafnframt vopnuð árás á alla hina. Væri það í algjöru samræmi við fimmtugustu og fyrstu grein sáttmála S.P., þ.e. "collective self defense".

Sagði Acheson, að samkvæmt samningnum myndi hver aðili gera þær ráðstafanir, sem hann teldi nauðsynlegar, þar á meðal hernaðarráðstafanir. Sú spurning hefði risið, hvort t.d. Danmörk myndi þurfa að lýsa stríði á hendur því ríki, sem réðist á Alaska, en engin slík skuldbinding fælist í samningnum. Það væri tvímæla- laust á valdi hvers aðila að ákveða sjálft bona fide, hvað það gæti og vildi gera eftir atvikum. Þá væri og í samningnum yfirlýsing um það, að ekkert ákvæði hans bryti í bága við sáttmála S. P., enda skyldu ráðstafanir samkvæmt honum einungis gerðar meðan Öryggisráðið gæti ekki gert nauðsynlegar aðgerðir. Loks

væri tekið fram, að samningurinn skyldi gilda í 20 ár, en gert væri ráð fyrir því að endurskoðun gæti farið fram að 10 árum liðnum.

Bjarni Benediktsson spurði hvort það væri rétt skilið, að hvert ríki ákvæði algjörlega sjálft hvaða ráðstafanir það vildi gjöra ef um vopnaða árás væri að ræða, eða hvort hinir aðilarnir gætu haft einhver áhrif í því efni. Acheson sagði, að ráðið (Council) gæti gert tillögur um það, hvað æskilegt væri að hvert ríki gerði, en hver aðili myndi ákveða endanlega sjálfur, sbr. orðin "which it deems necessary". Hinsvegar yrði sú ákvörðun auðvitað að vera bona fide. B. B. sagði, að svo virtist, sem Ísland myndi aðeins þurfa að athuga hvort það gæti látið "facilities" í té á styrjaldartímum. Hickerson sagði að auðvitað myndi ráðið geta mælt með því, að einhver ákveðin "facilities" væru fyrir hendi "in case of emergency".

Acheson skýrði frá því, að í ályktun Bandaríkjaþings væri tekið fram, að svæðissamningar eins og þessi væru æskilegir því að nauðsynlegt væri, að þau ríki, sem hyggðu á árásir gerðu sér fullkomlega ljóst fyrirfram, hvaða afleiðingar það myndi hafa. Væri jafnvel gert ráð fyrir því, að ef slíkir samningar hefðu verið fyrir hendi fyrr, hefðu þeir getað komið í veg fyrir heimsstyrjaldirnar tvær.

B. B. sagði að andstæðingar samningsins á Íslandi myndu segja að ef ekki væri til þess ætlast, að Ísland hefði her eða herstöðvar á friðartímum, myndi Ísland einungis verða hinum aðilunum til byrði; hlyti þessvegna eitthvað annað að vera á bak við. Acheson áleit að til andsvara væri hægt að benda á það, sem hann áður hefði sagt, þ.e., að nauðsynlegt væri að væntanlegt árásar-

ríki gerði sér grein fyrir því, að með árás á Ísland væri jafnframt ráðist á alla hina samningsaðilana, og þá einnig fyrir því, að Ísland væri ekki "available" fyrir árásarríki.

B. B. benti á að sumir mundu segja að með þátttöku í þessum samningi mundi Ísland vera í enn meiri hættu statt, en ef það segði berum orðum, að ekkert ríki gæti fengið "facilities" á Íslandi. Þá væri einnig spurning um það, hvort hægt sé að verja Ísland án mikils undirbúnings, því hugsanlegt væri, að Rússar mundu geta hafið stríð á Íslandi. Acheson viðurkenndi að þetta væri þýðingarmikil spurning, en Ísland yrði auðvitað að gera sér grein fyrir svarinu á grundvelli þeirrar reynslu, sem fyrir lægi, því að sýnt væri að hingað til hefðu ríki ekki getað haldið sér utan við styrjaldir með hlutleysi, t. d. Danmörk, Noregur, Holland og Belgía, --- og jafnvel Ísland í síðasta stríði. B. B. spurði hvort ekki myndi taka töluverðan tíma að koma herliði til Íslands ef á þyrfti að halda. Hickerson svaraði því þegar til, að þeirra eigin interessa væri svo mikil, að þeir mundu þegar í stað senda lið og það væri hægt á mjög skömmum tíma. Að öðru leyti var um það talað, að rétt væri, að sérstakar umræður færu fram um það við aðila, sem vit hefðu á þeim málum. Fleira gerðist ekki á þessum fundi, en ákveðið var að hafa framhaldsfund með þeim Bohlen, Hickerson og Hulley. Á þeim fundi var afhent afrit samningsfrumvarpsins, en sem algert trúnaðarmál.

Á framhaldsfundinum sagði B. B. að nauðsynlegt væri að upplýsa betur ákvæði þriðju greinar. Ljóst myndi, að Ísland hefði

úrslitaráðin, en spurning væri hvernig færi, ef Ísland neitaði að
að láta í té aðstoð, sem hinum aðilunum þætti sanngjarnt að látin
yrði í té. Bohlen lagði áherzlu á, að hér væri fyrst og fremst um
móralaska yfirlýsingu að ræða þess efnis, að ríki vildu standa saman,
en jafnframt væri gengið út frá því, að hver aðili gerði það, sem
hann gæti, eftir því sem sanngjarnt mætti teljast. Ef hinsvegar væri
neitað um aðstoð gætu hin ríkin ekkert gert við því frá lagalegu
sjónarmiði, og væri t. d. ljóst, að ekki væri hægt að bera málið
undir dómstól. B. B. benti á, að Keflavíkursamningurinn væri gerður
til tiltekins árabils, og spurning væri hvort það mundi leiða af
ákvæðum þriðju greinar, að Ísland mundi þurfa að fallast á áfram-
haldandi gildi hans að efni til eða formi. Hickerson sagði að ef
til vill mundi ráðið (Defense Committee) álíta að nauðsynlegt væri,
að tiltekin "facilities" væru fyrir hendi, en það mundi þá leiða
af þessum samningi en ekki hinum. Ísland mundi þá geta annaðhvort
séð um það atriði sjálf eða fengið aðstoð annarra aðila til þess.
B. B. spurði hvort nokkur önnur svæði á Íslandi en Keflavíkuvöllur-
inn myndu koma til greina, og var því svarað, að áhugi mundi fyrir
því, að mannvirkin í Hvalfirði fengju að standa. B. B. spurði hvort
það gæti komið til, að Ísland þyrfti að segja öðru ríki stríð á
hendur, en Bohlen sagði að því mundi Ísland ráða sjálf. B. B. spurði
þá hvað væri átt við með orðunum "including the use of armed forces"
í fimmtu grein. Sagði Bohlen að átt væri við, að samningurinn tæki
einnig til hernaðar aðgerða, en það færi eftir atvikum hvort til
þeirra kæmi. T. d. myndu þær ekki koma til greina af hálfu ríkis,
sem engan her hefði. B. B. spurði hvort það gæti komið til greina,

að Ísland yrði beðið um að leggja til togara og menn til ákveðinna starfa í sambandi við samninginn, og sagði Hickerson þá, að ef til vill væri það ekki alveg óhugsanlegt, að ráðið mundi gera einhverjar tillögur í þá átt ef það þætti sanngjarnt. B. B. lét þegar uppi, að á slíkt mundi ekki fallizt af Íslandi, enda væru togararnir helztu framleiðslutaki landsmanna, sem útilokað væri að vera án. Síðan lagði Eysteinn Jónsson sérstaka áherzlu á, að slík ráðstöfun togaranna kæmi alls ekki til greina. Bohlen svaraði því til, að um þetta mundi Ísland hafa úrslitaráðin, og sagði að allir aðilar gerðu sér grein fyrir því, að Ísland hefði sérstöðu. Að líkindum myndi ekki verða til annars atlast af Íslandi en þess, að ákveðin "facilities" væru fyrir hendi. Hickerson sagði, að hlutur Íslands yrði sennilega mjög svipaður og í síðasta stríði. B. B. spurði þá, hvort Ísland mundi geta gert sérstakan formlegan fyrirvara við samnings undirskrift um það, að Ísland hefði engan her og sérstöðu þess að öðru leyti bæri að virða. Bohlen og Hickerson töldu að slíkur fyrirvari mundi vera mjög óheppilegur, því að ýms fleiri ríki mundu þá vilja gera fyrirvara. Hinsvegar væri óþarft að gera slíkan fyrirvara, því að aðilarnir væru sammála um sérstöðuna. Ísland myndi eiga fulltrúa í ráðinu, og myndu fulltrúar U. S. og Bretlands hafa fulla samvinnu við hann um þetta, enda hefði Ísland sjálft úrslitaráðin um, hvað það gerði. Hickerson bætti því við, að hann hefði unnið að samningnum frá því í júlí, og hefðu allir aðilar gert sér grein fyrir sérstöðu Íslands.

Bohlen ræddi nokkru nánar um hugsanlegan hagnað Íslands af því að vera hlutlaust og benti á, að Rússar myndu ekki á nokkurn hátt virða þá afstöðu, því að þeir legðu ekkert upp úr hlutleysi, og

teldu óvinalandið byrja fyrir utan sín eigin landamæri.

Eysteinn Jónsson tók fram, að af Íslands hálfu myndi aðalatriðið vera það, að erlendir her eða herstöðvar á Íslandi á friðartímum kæmu ekki til greina. Sagði hann, að nauðsynlegt væri að fá uppgefið hverskonar "facilities" tillagna mætti vanta um. Ennfremur, að það sem gert væri á friðartímum á Íslandi yrði að vera gert undir stjórn og umsjá Íslands. Hætt væri við, að sagt yrði af andstæðingum samningsins, að hverskonar undirbúningur mundi auka hættu á árás. Bohlen sagði að væntanlega mundi verða um það að ræða að tryggt væri, að Keflavíkurflugvöllur yrði tiltækur "in emergency" og sagði að vernd Íslands mundi aðallega koma fram í því, að bandalags aðilarnir myndu áður en stríð hæfist hafa ráð yfir loftleiðum og siglingaleiðum til Íslands fremur en með viðbúnaði í landinu sjálfu. B. B. sagði, að sú röksemd væri einnig til, að Ísland væri svo þýðingarmikið fyrir U. S. og U. K., að þau myndu koma til hjálpar ef ráðist væri á Ísland. Væri því ef til vill ekkert aukið öryggi með þátttöku í samningnum. Bohlen sagði þá, að Rússar mundu ef til vill skáka í því skjóli, að ekki væri um þetta vitað ef Ísland væri ekki aðili, eða minnsta kosti gæti tekið töluverðan tíma að fá úr því skorið. Ísland mundi þá heldur ekki hafa aðstöðu til að fylgjast með ráðagjörðum hinna aðilanna né hafa áhrif á þær, og aðstoðina við Ísland yrði að framkvæma eftir að árás hefði átt sér stað. Lagði hann enn á ný áherzlu á að hér væri um að ræða samvinnu friðsamra þjóða gegn yfirgangi, og að nauðsynlegt væri, að árásarríki þyrfti engum blöðum um það að fletta hver afleiðing árásar yrði.

Eysteinn Jónsson hreyfði því, hvort hugsanlegt væri, að Ísland stæði utan við samninginn með tilliti til þess hve Ísland gæti lítið lagt til málanna, en lýsti því yfir, að það myndi láta í té viss hlunnindi ef til árásar kæmi. Gegn þessu mundi svo U. S. og U. K. lýsa því yfir, að árás á Ísland mundi jafnframt vera talin árás á þau. Bohlen taldi á þessu öll tormeiki, og Hickerson tók undir þau, og bætti við, að þá væri í raun rétttri um annað bandalag að ræða, sem hvorugum aðila mundi auðveldara að eiga við eða fá framgengt. Ennfremur kom fram, að einhliða ábyrgðar yfirlýsing Bandaríkjanna fyrir Ísland mundi ekki fánleg. B. B. benti á, að ef skýrt væri frá því á Íslandi, hvaða álit Bandaríkin hafa á sérstöðu Íslands, myndu hinir aðilarnir ef til vill koma með sömu röksemdirnar eins og um formlegan fyrirvara væri að ræða, en Hickerson sagði að allir ~~áðrir~~ aðilar hefðu verið sammála um sérstöðu Íslands. Bohlen sagði að aðal atriðið fyrir Ísland væri, hvort nauðsynlegt væri að hafa "facilities" fyrir hendi til þess að tryggja öryggi landsins. Sú spurning myndi rísa hvort sem Ísland væri aðili samningsins eða ekki. Hickerson lét uppi að Bandaríkjunum mundi ekki síður umhugað um "facilities" á Íslandi þó að Ísland yrði ekki samningsaðili.

Að lokum spurði B. B. hvort álitíð væri nú, að um "emergency" væri að ræða, þar sem ráðgert væri að undirskrifa samninginn innan skamms, en Bohlen sagði, að einungis væri um eðlilega þróun að ræða, því að umræður hefðu átt sér stað um eins árs skeið. Þá var og upplýst, að Eire hafi sett það sem skilyrði fyrir þátttöku, að allt Írland yrði sameinað. Óvíst væri um Portúgal, en það ríki hefði sýnt áhuga fyrir málinu og borið fram vissar spurningar.

Fleira gerðist ekki á fundinum nema það, að ákveðið var að næsti fundur skyldi haldinn daginn eftir kl. 10.30 f.h.

Þriðjudagur, 15. marz, 1949.

Fundur hófst í State Department kl. 10.30 f.h. Voru þar viðstaddir Mr. Bohlen, Mr. Hulley, Mr. Hickerson og ~~Mr. Bream~~, sem allir höfðu verið á fundinum daginn áður, en auk þeirra Major Gen. Anderson úr flughernum, og Admiral Woolridge frá flotanum. Fundurinn hófst með því, að Mr. Hickerson sagði að fulltrúar hers og flota væru mættir á fundinum til þess að gefa upplýsingar um öll þau atriði hernaðarlegs eðlis, sem ráðherrarnir vildu kynna sér og lagði hann ríka áherzlu á, að rétt væri að ráðherrarnir spyrðu um öll þau atriði, sem þeir álitu hafa þýðingu, ~~þannig að engin vafamál yrðu eftir að fundinum loknum.~~ Bjarni Benediktsson sagði að þýðingarmesta spurningin, sem athuga þyrfti á þessum fundi væri sú hvort hægt væri frá hernaðar sjónarmiði að gefa Íslandi "reasonable security" án þess að erlendur her eða herstöðvar væru á Íslandi á friðartímum ef einhver "facilities" eins og talað var um daginn áður væru fyrir hendi á ófriðartímum. Spurning væri hvort til mála gæti komið að árásaríki gæti tekið Ísland ~~áður~~ ^{áður} en nokkuð yrði við því gert. Við athugun á þeirri spurningu yrði að ganga út frá því, að Ísland hefði sjálft engan her og nauðsynlegt væri að upplýsa hversu fljótt ~~Bandaríkin myndu gæta gert~~ ^{hægt væri að gera} ráðstafanir til að bæjja árás frá Íslandi.

Mr. Hickerson sagðist skilja málið þannig, að Ísland hefði engan her, en ef Ísland gerðist aðili að samningum myndi verða gert ráð fyrir vissum "facilities" á Íslandi, og ^{því helsti verið breytt. levari} hugsanlegt væri að einmitt þau "facilities" gætu ~~af~~ til vill orðið til þess að auka á árásarhættuna. Spurning væri því hversu langan fyrirvara mundi þurfa til að gera nauðsynlegar ráðstafanir til aðstoðar og varnar, og lagði hann

Hjugglest þu undir og
vera ~~at hætta~~ heft et
minna miðg heft una met þu
at hafa flakadeildin i svand vit land

málið þannig fyrir Gen. Anderson. Sagði Gen. Anderson, að Bandaríkin hefðu
veru fyrst og fremst áhuga á "preventive" ráðstöfunum í sambandi við
Ísland, þannig, að hægt væri að sjá um að önnur ríki gætu ekki ~~þá~~ tekið
Ísland og væri vonast til þess, að um einhvern fyrirvara mundi vera
að ræða ("advance warning"). Árásarlið gæti komið sjóleiðis eða loft-
leiðis, og yrðu Bandaríkin að hafa nákvæmar ráðagerðir um það fyrir-
fram hvað gera skyldi. Benti hann á, að tilraunir með jet-flugvélar
hefðu sýnt að skjótar aðgerðir væru framkvæmanlegar. Hickerson sagði
að Ísland væri svo þýðingarmikill staður frá hernaðar sjónarmiði, að
sérstaklega vel mundi verða fylgst með allri árásarhættu, sem beindist
gegn því. Admiral Woolridge taldi að venjulega væri fyrirsjáanlegt
um nokkurt skeið, þegar styrjöld væri um það bil að byrja, og ef ákveð-
inn "facilities" væru fyrir hendi og nákvæmar ráðagerðir um það, hvernig
þau skyldu notuð myndi verndin verða mun auðveldari en ella. Thor Thors
benti á, að ekki hefði árásin á Pearl Harbor verið talin nægilega
fyrirsjáanleg til þess að virkar aðgerðir hefðu komið þar að haldi.
Admiral Woolridge sagði að fyrirsjáanlegt hefði verið, að Japan myndi
gera árás um það leyti sem varð, en hinsvegar hefði ekki verið talið
líklegt, að ráðist yrði á Pearl Harbor.

Bjarni Benediktsson spurði hvort hugsanlegt væri, að Rússar
gætu sett lið á land með kafbátum, og sagði Admiral Woolridge að það
gæti komið til mála, en þó gæti ekki verið um mikið lið að ræða. Þá
myndi og erfitt að koma nauðsynlegum vistum til slíks liðs. Væri
miklu líklegra að ef til flutnings liðs kæmi myndi flugleiðin verða
notuð. Gen. Anderson taldi ólíklegt að Rússar myndu senda lítið lið
ef til kæmi, því gerðu sér fyllilega grein fyrir því, hversu ~~mikla~~
mikla þýðingu Ísland hefði fyrir Bandaríkin og Bretland, og að mikið

og af þess
gæti í
að lí
samu
var heft
til gætu
Hickerson
þu hætta

lið mundi þurfa til að geta haldið landinu, svo mikið að varla kæmi til greina að hægt væri að flytja það flugleiðis. Sagði hann, að ~~það~~ ~~átti~~ ~~það~~ að mikilsvert væri að vara sig á fylgismönnum

Rússa á Íslandi því að líklegt væri að Rússar myndu gera ráð fyrir stuðningi þeirra í sínum ráðagerðum, *og taldi hann að alhattuna fagnu*

öngunni þessu Bjarni Benediktsson spurði hvort Íslendingar myndu sjálfir

geta eyðilagt "facilities" á stuttum tíma ef á þyrfti að halda, og var talið að svo væri. Þá sagði Gen. Anderson að Bandaríkin myndu hafa til-

búnar flugsveitir hvenær sem á þyrfti að halda til verndar Íslandi.

(sbr. það sem áður var sagt um jet-flugvélar). Bjarni Benediktsson

sagði að erfitt mundi vera fyrir Ísland að koma í veg fyrir árás, enda þótt "facilities" væru eyðilögð.

Sagði Gen. Anderson að Bandaríkin myndu

líklega hafa sínar sveitir tilbúnar, annaðhvort við Goose Bay eða á Grænlandi, en árás Rússa mundi líklega koma frá *North Finnland*

Benti hann og á, að Rússar myndu ekki geta notað flugvéla móðurskip

án vitundar Bandaríkjanna, og gætu þau gert virkar ráðstafanir gegn slíkum aðgerðum. Admiral Woolridge vék aftur að spurningunni um liðflutning

með kafbátum og sagði að Rússar myndu líklega geta sent um 1600 manns *two battalions*

með þeim hætti, og væri það auðvitað nógu sterkt lið til að Íslendingar

gætu ekki ráðið við það. Bjarni Benediktsson sagði að þá væri ljóst, að

Rússar gætu sett lið á land á Íslandi, og eyðilagt þau "facilities", sem

fyrir hendi væru. Gen. Anderson kvað það vera rétt, og að slíkt lið

myndi vera hægt að senda með kafbátum, flutningaskipum og flugvélum.

Hinsvegar kvaðst hann álíta, að "airborne attack" *til loftflutninga* myndi áreiðanlega

ekki vera þeskileg aðferð frá sjónarmiði Rússa. Bjarni Benediktsson

vék að því, að síðastliðið sumar hafi stór rússneskur sildarfloti komið

til Íslands og hafi þar verið um mjög grunsamlegt athæfi að ræða.

Eitt skipanna hafi brotið í bág við íslenska landhelgislöggjöf og að-
spurður hafi skipstjóri þess upplýst, að hann ~~XXXX~~ hefði aldrei fengið við
fiskiveiðar fyrr, heldur starfað í rússneska flotanum. Væri því hugsan-
legt, að með þessum hætti gætu Rússar undirbúið árás. Gen. Anderson
sagðist hafa haft upplýsingar um þennan flota.

Admiral Woolridge sagði að ef stríð kæmi eða væri yfirvofandi myndu Rússar reyna að ná Íslandi og væri ~~innangangur~~ ^{auðveldi} ~~veru~~ ^{á vegna} einn, örugga leiðin sú, að hafa þar fyrir hendi "adequate forces" til að koma í veg fyrir að það tækist. Hickerson minnti á að Bohlen hefði daginn áður sagt að Rússar legðu ekkert upp úr hlutleysis hugtakinu, heldur hugsuðu einungis um væntanlegar afleiðingar tiltekinna atburða. Væri því enginn vafi á því, að öryggi Íslands myndu stórum aukast við það, að Rússar gerðu sér grein fyrir því, svo að eigi yrði um villst hvaða afleiðingar árás á Ísland mundi hafa fyrir þá. Þá minnti hann og á spurningu B.B. frá deginum áður um það hvort ráðgert væri að einhverjar breytingar yrði að gera á þeim "facilities", sem nú væru fyrir hendi á Íslandi (sbr. 9. grein samningsins), og spurði nú herfræðingana hvort það væri rétt skilið, að líklega myndu ~~myndast~~ ^{ekki þanna fjöldi} verulegar breytingar ~~gerast~~ ^{á því}. Sagði þá Gen. Anderson að ekki myndi vera um neinar "material" breytingar að öðru leyti en því, að ráðgert væri að brýn þörf væri fyrir eldsneytisgeymslu, sem rúmað gæti 100 þúsund tonn. Hinsvegar væri ráðgert að eyða um 11 milljónum dollara á þessu ári og svipaðri upphæð árið 1950, ^{þv. skuldi þu sama} en sú upphæð myndi fara í byggingu slökkvi-
stöðvar íbúðahverfa (líklega 116 units), sjúkrahús, nýtt flugvélaþykýli, en um það hefði verið rætt áður. Væri ekkert annað nýtt í þessum ráða-
gerðum en eldsneytisgeymslan.

Bjarni Benediktsson sagði að öllum kæmi saman um, að Ísland væri þýðingarmikið frá hernaðar sjónarmiði. Spurning væri þá, hvort gert væri ráð fyrir ^{f. gætur} "árásarflugvelli" á Íslandi, eða hvort einungis væri um "flutningaflugvöll" að ræða. Sagði þá Gen. Anderson, að ýmsir aðrir flugvellir t.d. í Bretlandi og víðar, mundu verða miklu heppilegri sem ^{f. gætur} "árásarvellir" og væri ekki reiknað með Keflavíkurvellinginum til þeirra hluta, nema ef um "emergency" væri að ræða, svo og til árásar á kafbáta. B.B. benti á, að það mundi hafa mjög mikla þýðingu ef hægt væri að skýra frá því á Íslandi, að aðrir vellir væru ætlaðir til ^{f. gætur} árása (Bohlen skaut því ^{skrástíðingur lagt í heinu á.} líni, að ~~í raun og veru myndi ekki vera~~ um árásir að ræða, heldur einungis varnar-aðgerðir). Einnig yrði að gera sér ljósa grein fyrir því, að meira en hálmingur íslensku þjóðarinnar byggir í nágrenni Keflavíkurvallarins. Ef Rússar reyndu að ná ^{eða Reykjavíkurhöfn} vellinum/gætu þeir því gert mikið tjón á fólki. Ef Ísland yrði aðili að samningnum myndi þurfa að gera ráðstafanir til að auka öryggi Reykjavíkur. Spurði hann þvínæst hvort hugsanlegt væri, að fallhlífarhermenn kæmu ^{til} frá Íslandi, ef Rússar gætu ekki notað vellina. Áleit Gen. Anderson að það væri hugsanlegt, en myndi vera "very unprofitable". Bætti hann því við, að mjög hættulegt ^{er talsamt} mundi verða fyrir Rússa að lenda á ^{öðrum} völlum, og ef Rússar flyttu lið til Íslands ^{flottlestis} myndi það líklega verða fallhlífarhermenn. Admiral Woolridge sagði að Ísland hefði sérstaklega mikla þýðingu fyrir Rússa, og myndu/því ^{þeir} ef til vill reyna að senda lið til Íslands, t. d. á þennan hátt, eða með kafbátum. General Anderson sagði þá, að ekki gæti komið til mála að láta Rússa halda Íslandi ef þeir náðu þar fótfestu, og aðspurður af Thor Thors, sagði hann að þetta gilti hvort sem Ísland væri aðili

að samningnum eða ekki.

þaðu þú hefur mikil þumi sia at tala
gætu tekið Eysteinn Jónsson spurði hvort komið gæti til mála að Rússar gætu tekið Ísland og haldið því í nokkra daga. Gen. Anderson sagði þá að næsta stríð myndi að líkindum verða mjög frábrugðið fyrri stríðum, þannig, að látlausar loftárásir mundu eiga sér stað fyrstu vikurnar, og myndu Rússar hafa í mörg horn að líta. Mundu þeir þurfa að hugsa um Suez, Bretland, Japan, Alaska og fleiri slíka staði á undan Íslandi. Eysteinn Jónsson spurði hvort mesta hættan mundi ekki vera fólgin í hugsanlegum skyndiárásum (raids). Admiral Woolridge sagði að enda þótt Rússar myndu auðvitað gera sér grein fyrir "strategic priorities" væri þó hugsanlegt, að þeir mundu jafnframt öðrum aðgerðum senda lið til Íslands, t. d. með kaubátum. Eysteinn Jónsson kvaðst álíta mjög ólíklegt, að Rússar gætu gert sér vonir um að halda Íslandi og þessvegna væri líklegast, að þeir mundu senda árásarlið til þess að eyðileggja "facilities".

Bjarni Benediktsson sagðist álíta að ef Rússar næðu fótfestu á Íslandi, væri ekki víst, að auðvelt væri að koma þeim þaðan aftur, og hefði reynsla Noregs í síðasta stríði verið lærdómsrík um það atriði. Sagðist hann í stuttu máli skilja aðstöðuna þannig, að "reasonable possibilities" væru fyrir hendi um að takast myndi að verja Ísland, enda þótt erlendum ^{her} væri þar ekki á friðartímum. Sagði Gen. Anderson þá, að auðvitað myndi mikla sterkara aðstaða skapast ef her væri þar fyrir hendi, en Bohlen spurði þá hvort hitt væri ekki rétt skilið, að enda þótt einungis "facilities" væru fyrir hendi væri sennilegt að takast myndi að verja landið. Játaði Anderson því, og benti á, að flotadeildir og flugsveitir gætu verið í nágrenninu.

Keflavík kur flugvellina frá stöðvum í Rússlandi, og sagði Gen.

Anderson, að ekki væri vitað nákvæmlega um flugþol rússneskra flugvéla, en líklega mundi sá möguleiki vera fyrir hendi. Spurði þá

Eysteinn Jónsson hvort orustuflygvélar ^{frá} ~~með~~ stöðvum í Grænlandi myndu

koma að ^{gagni út að verja} ~~í~~ Ísland. Sagði þá Gen. Anderson, að það myndu

þær ekki gera, og myndi vera heppilegra að mta vélar frá stöðvum,

t.d. í Bretlandi. Spurði Eysteinn Jónsson hvort hægt myndi að stöðva

(intercept) lofthersveit á leið til Íslands, en Gen. Anderson sagði,

að ef um stóra sveit væri að ræða, væri það hæpið, og myndu einhverjar

vélanna sleppa. Spurði þá Eysteinn Jónsson hvort Bandaríkin myndu

geta notast við flugvélar frá móðurskipum, og sagði Woolridge, að

það væri hægt, ~~en gera þyrfti ráðstafanir til að skip hefðu aðgang~~

~~á eldaneyti og vistun.~~ Bjarni Benediktsson sagði að ef til vill væri

nauðsynlegt fyrir Ísland að hafa varðlið á Keflavíkurvellingum og í

Hvalfirði til að koma í veg fyrir að ~~þess~~ ^{þess} getu látið til sín taka

á þeim stöðvum og áleit Anderson það mjög æskilegt og myndu Bandaríkin

reiðubúin til að gefa ráðleggingar í þeim efnum ef þeirra væri óskað.

Sagði Woolridge að yfirleitt væri æskilegt að viðbúnaður væri fyrir

hendi á Íslandi, t.d. að til væru kaþátanar til að leggja fyrir

hafnir, ~~en gera þyrfti ráðstafanir til að skip hefðu aðgang~~

~~á eldaneyti og vistun.~~ Bjarni Benediktsson benti á, að Ísland

hefði einungis lögreglulið 150 manna, og erfitt gæti orðið að koma upp

nægilegu varðliði. Kommúnistarnir myndu líklega geta tekið völdin

með ofbeldi, og þó að aðrir myndu snúa gegn þeim, þá mundi það þó taka

tíma. Spurði þá Anderson hvort ekki væri hægt að skipuleggja starfs-

semi annarra en kommúnista, en B.B. sagði að Íslendingar væru að eðlis-

fari flestir aðgjörlega frábitnir öllu ofbeldi, og myndu aldrei taka

upp vopnaburð. Væri það ~~þetta~~ ~~tröpp~~ atriði, sem kæmi kommúnistum að haldi, því að margir héldu að Rússar myndu aldrei ráðast á friðsama þjóð eins og Íslendinga, og hefðu ekki enn átáð sig á rússneskum háttum. Hickerson sagði, að ekki væri hægt að loka augunum fyrir því, að þar sem um væri að ræða væri ekki togstreypa milli Bandaríkjana og Rússlands, enda gætu Bandaríkin sjálfsgat komista að samningum við Rússa um skiptingu heimsins milli þeirra ef um það væri að ræða. Svo væri hinsvegar alls ekki, því að það sem vekti fyrir Bandaríkjunum væri að efla öryggi allra lýðræðisþjóða gegn ofbeldinu, og væri það sameiginleg hagsmunamál lýðræðisþjóðanna. Samningurinn væri algjörlega innan ramma S.P., ákvæðum hans væri ekki beint gegn neinu sérstöku ríki, heldur gegn hvaða árásarríki sem er, þannig, að slíkt ríki gæti ekki gleypst í sig eitt og eitt ríki í einu.

Bjarni Benediktsson vék að því, að sumir hefðu haldið því fram, að Hitler hafi á sínum tíma ráðist á Rússland að óvörum, en það er hefðu sagt, að Rússar hafi vitað fyrirfram um árásina ^{M.A.} vegna herflutninga. Sagði ^{og Hickerson} Woolridge, að síðri skoðunin væri rétt. Eysteinn Jónsson spurði hvort vitað væri til þess, að Þjóðverjar hefðu ráðgert rárás á Ísland, og upplýsti B.B. þá, að Mr. Butrick ^{miðalveg} hefði ^{skýrt} sér frá því, að Bandaríkjamenn hefðu í fórum sínum skjöl, sem sönnuðu það, að sumarið 1940 hafi Hitler óskað eftir áætlunum um töku "Atalantic islands". Sagði Heickerson að líklega mundi Hitler hafa hætzt við þær ráðagerðir, því að hann hafi búist við því að ekki mundi takast að halda landinu. B.B. óskaði eftir sönnunargögnum um þýzku fyrirætlanirnar, ~~og hælzt þannig, að ekki væri augljóst, að þau gægn.~~

~~hefðu verið afhent af Bandaríkjunum í þessu sambandi~~. Var þá upplýst, að ekki væri búið að birta þessari gögn, en að ráðherrarnir gætu fengið afrit af handritinu, svo og að þeim mundi verða skýrt frá því, ef fleiri slík gögn fyndust, því að nú væri verið að vinna úr ýsmum þýzkum skjölum.

Eysteinn Jónsson spurði hvort Rússar gætu með árás á Island eyðilaggt flugvöllinn, þannig, að hann yrði ónothæfur lengi. Sagði Gen. Anderson, að ~~þetta~~ ýmislegt væri hægt að eyðileggja með beinni árás eða sabotage, og myndi athyglin líklegast beinast að því að eyðileggja eldsneytisgeymslur, en flugbrautir væri fljótlega hægt að gera við. Spurði Eysteinn Jónsson þá, hvort líklegt væri, að Rússar myndu ~~gera~~ mikla ~~við~~ ^{leysis} ^{áherslu á} eyðileggja slíkar geymslur, og sagði Gen. Anderson að það myndu þeir gera, því að á stýrjaldartímum væri gótkun eldsneytis mun meiri en framleiðslan, og því mikilsvirði að eyðileggja ~~þing~~ ^{viðjafni upp að átta hefti komit frá} Bjarni Benediktsson ^{þetta}, að sama tjón en minni áhætta mundi vera fyrir hendi ef Íslendingar fremdu sabotage, og tók Hickerson undir það. Spurði B.B. þvínaest hvort Rússar hefðu herstöðvar á Spitzbergen, og sagði Gen. Anderson, að ekki gæti hann fullyrt um það, en álitid væri að svo væri ekki. Hefðu Bandaríkin ekki rannsakað það mál síðaa í fyrrasumar, en Bretar hefðu athugað málið og álitu að rússneskar stöðvar væru þar ekki. Spurði B.B. hvort slíkar stöðvar myndu þýðingarmiklar fyrir Rússa, og sagði ^{Anderson} st álitu að minnsta kosti mundi bygging slíkra stöðva tala sínu máli, en ekki væri loku fyrir það skotið, að slíkum stöðvum yrði komið upp án þess að Bandaríkin vissu um það. Thor Thors benti á að Norðmenn myndu geta fylgst með því, og tók Gen. Anderson undir það. Thor Thors spurði hvort "civilians"

myndu geta sett hindranir á flugvöllinn, ef á þyrfti að halda, þannig, að hann yrði ónothæfur í bili, og sagði Gen. Anderson, að það mundi vera mjög auðvelt að hafa slíkar hreyfanlegar hindranir, auk þess, sem auðvitað væri hægt að sprengja upp flugbrautirnar.

Admiral Woolridge sagði, að gera yrði ráð fyrir þeim möguleika, að íslenskir kommúnistar og t.d. rússneskur síldveiðifloti, gætu náð vellinum á sitt vald. Eysteinn Jónsson spurði hvort ekki mundi vera erfitt fyrir fallhlífarhermenn að lenda í hrauni, eins og væri t.d. í kringum Keflavíkurflugvöllinn. Gen. Anderson kvað það vera en benti á, að slíkir menn gætu lent annarsstaðar á Íslandi.

Bjarni Benediktsson sagði að eftir því sem fram kæmi á þessum fundi, virtist, að öryggi Íslands mundi ~~kækk~~ að áliti herfræðinganna bezt tryggt með því að ákveðnar ráðagerðir, sem gerðar væru í samráði lagju fyrir um það, hvað gera skyldi ef til árásar kæmi, eða hún væri yfirvofandi, og kvað Gen. Anderson það rétt skilið. Eysteinn Jónsson spurði hvort mögulegt mundi vera að nota einungis Keflavíkurvöllinn, en ekki Reykjavíkurhöfn. Svvaraði Admiral Woolridge því til, að nauðsynlegt mundi vera að nota Reykjavíkurhöfnina, því að Keflavíkurhöfn væri ónothæf eins og nú væri. Lagði hann síðan enn einu sinni á¹/₂ herzlu á, að aðal tilgangurinn með samningi þessum væri að koma í veg fyrir árás, og væri hið aukna öryggi fólgið í því sérstaklega.

Að lokum sagði Bjarni Benediktsson, að málið hefði skýrzt ~~vegna~~ vegna upplýsinga þeirra, sem fram hefðu komið, og þakkaði þeim, sem þær höfðu gefið. Fleira gerðist ekki.

Miðvikudagur 16. marz 1949.

Fundur var haldinn í State Department kl. 11.00 fyrir hádegi með þeim Mr. Hickerson og Mr. Hulley. Í byrjun fundarins sagði B.B. að málið hefði skýrzt að ýmsu leyti vegna þeirra upplýsinga, sem fengizt hefðu, en þó væru enn nokkur atriði, sem upplýsa þyrfti nánar. Vék hann fyrst að orðalagi annarrar greinar og spurði hvort þar væri um nokkrar ákveðnar ráðagerðir að ræða, en Hickerson sagði, að þar væri einungis um almennar yfirlýsingar að ræða, og hefðu engar ráðagerðir verið gerðar ennþá í framhaldi af þeim. B.B. spurði þá hvernig stæði á því, að Ítalía yrði ef til vill meðal samningsaðilanna, enda þótt samningurinn væri kenndur við Norður-Atlantshafið. Sagði þá Hickerson, að margar ástæður væru fyrir því. Að vísu væri rétt, að nafn samningsins væri ekki að öllu leyti heppilegt, því að ljóst væri t.d., að Ítalía lægi ekki við Atlantshafið, og það sama mætti segja um Luxembourg. Hinsvegar lögju svipaðar röksemdir til grundvallar fyrir þátttöku þessara tveggja landa. Luxembourg væri eitt af Benelux löndunum og vegna hinnar nánú samvinnu þeirra landa hafi verið talið nauðsynlegt, að ekkert þeirra stæði utan við samninginn. Síðastliðið ár hefðu Frakkland og Ítalía gert með sér samning um ökonomískt bandalag (economic union), sem myndi svipa til Benelux bandalagsins, og kæmu þá sömu röksemdirnar til greina. Ítalir hafi sjálfir mjög eindregið óskað eftir þátttöku og hafi ekki verið talið hagkvæmt að hafna þeirri viðleitni. Mjög nán samvinna ætti sér nú stað meðal ýmsra ríkja Evrópu, þannig hafi nú verið stofnað hið svonefnda Evrópuráð, og ætti Ítalía sæti í því. Loks álitu hernaðar sérfræðingar mjög hagkvæmt að Ítalía væri aðili að samningnum, því að vernd Ítalíu væri nátengd vernd annarra ríkja. Að vísu hefði herstyrkur Ítalíu verið takmörkunum bundinn í friðarsamningunum, en þó væri þar um nógu mikinn styrk að ræða til þess að mikið gagn gæti að honum orðið ef á þyrfti að halda. Frakkland hefði auk þess lagt megin áherzlu á þátttöku Ítalíu. Bætti Hickerson því við, að í 10. grein samningsins væri í raun og veru gert ráð fyrir því, að hvert Evrópuríki geti gengið að samningnum síðar, ef allir aðilar samþykktu það og myndi það t.d. einnig ná til Rússlands og leppríkja þess. Væri því sjáanlega ekki eingöngu miðað við svæðið, sem

að Atlantshafi liggur. Hinsvegar væri á þessu stigi málsins miðað við, að þátttökuríkin yrðu 12 fyrst um sinn. T.d. stæði ekki til nú að bjóða Grikklandi eða Tyrklandi þátttöku. Væri þýðingarmikið í framtíðinni varðandi það atriði, hver afstaða leppríkja Rússlands yrði til þess að um samfellda varnarblokk gæti verið að ræða.

Bjarni Benediktsson sagði að hugsanlegt væri, að mikil andstaða yrði á Íslandi gegn þátttöku í samningnum. Ísland hafi ekki átt kost á að fylgjast nákvæmlega með samningaumleitunum fyrr en alveg nýlega, og enda þótt þær upplýsingar, sem fengizt hefðu síðustu daga væru mjög þýðingarmiklar gæti þó svo farið, að ekki yrði hægt að taka endanlega ákvörðun innan 4. apríl, og væri þá spurning hvort Ísland gæti gengið inn í samninginn seinna ef því sýndist svo. Hickerson svaraði því, að ef Ísland undirritaði ekki samninginn myndi ekki verða um þátttöku af þess hálfu að ræða fyrr en eftir að samningurinn væri genginn í gildi, en það gæti tekið nokkra mánuði. Hinsvegar myndu aðilar samningsins vafalaust fagna þátttöku Íslands síðar ef undirritun nú kæmi ekki til greina.

Bjarni Benediktsson spurði hvort ákvæði 6. greinar myndu ná til Spitzbergen og var sagt að svo væri. Spurði hann þá hvort "administrative" kostnaður mundi verða mikill í sambandi við þátttöku, og sagði Hickerson að Council mundi væntanlega verða í Washington, og mundi utanríkisráðherra Bandaríkjanna og sendiherrar hinna ýmsu ríkja eiga þar sæti. Myndi sendiherra Íslands geta átt sæti einnig í undirnefndum, t.d. Defense Committee, og yfirleitt væri gengið út frá því, að þeir, sem störfuðu að þessum málum hefðu hvort eð er aðsetur í Washington vegna annarra starfa þar. Ef samningsríki vildi senda aðra fulltrúa t.d. vegna tiltekinna mála, myndi það þó auðvitað frjálst.

B.B. spurði um atkvæðamagn í ráðinu. Sagði Hickerson að af ásettu ráði hefði ekkert verið um það sagt í samningnum, því að gengið væri út frá því, að ákvarðanir allar yrðu að byggjast á fullkomnu samkomulagi. Væri því ljóst að ef meiri hluti aðilanna væri fylgjandi ákveðnum ráðagerðum mundu þeir leggja röksemdir sínar fyrir þá aðila, sem þeim væru ekki samþykkir og yrði síðan að leysa málið með frekari umræðum. Hitt væri ljóst, að hvert ríki hefði fullkomið neitunarvald varðandi þær ráðagerðir, sem það snerti. Benti hann á að í Brussel samningnum hefði verið gert ráð fyrir ýmsum nefndum og hefði sú aðferð verið höfð í

störfum þeirra að reyna að ná fullkomnu samkomulagi með fremur óformlegum hætti, og hefði það gefist vel. B.B. spurði þá, hvort ekki væri gert ráð fyrir því að hver aðili mundi eiga fulltrúa í öllum nefndum og undirnefndum og hvað Hickerson það vera.

B.B. sagðist vilja taka fram að enn væri Keflavíkursamningurinn í gildi, en hugsanlegt væri, að Ísland teldi ekki heppilegt að endurnýja hann og færi það eftir þeim samningum, sem um það yrðu gerðir. Yrðu menn því að vera við því búnir að Ísland kynni að taka þá ákvörðun að setja þau skilyrði, að þau "facilities" er fyrir hendi væru yrðu rekin og stjórnað af Íslendingum sjálfum með fjárhagsaðstoð frá öðrum ríkjum ef til kæmi. Hickerson sagði að enda þótt Ísland gengi að þessum samningi myndi Keflavíkursamningurinn halda gildi sínu í samræmi við ákvæði hans sjálfs, en til mála kæmi frá sjónarmiði Bandaríkjanna að sá samningur yrði ekki framlengdur heldur mundi verða gerður annar samningur innan ramma Atlantshafssamningsins um þau "facilities", sem um er að ræða og yrðu þau vitanlega algjörlega undir íslenskum yfirráðum ("Icelandic sovereignty and control"). Væri jafnvel hugsanlegt, að hægt væri að koma slíku skipulagi á áður en Keflavíkursamningurinn gengi úr gildi, og kæmi það þá í hans stað. Taldi hann, að ef til vill þætti það og hagkvæmara frá sjónarmiði Íslands, að samningur um slík "facilities" væri ekki einungis milli tveggja aðila, þ.e. við Bandaríkin ein.

Bjarni Benediktsson vék nú að því, að hvað eftir annað hefði verið tekið fram, að Ísland myndi ekki vilja hafa erlendan her eða herstöðvar á friðartímum en spurning væri um það, hvernig hugtakið friðartímar væri skilið. Spurði hann hvort ekki væri rétt skilið hjá sér, að ekki mundi vera ætlast til af Íslandi, að það tæki til athugunar hvort láta skyldi í té "facilities" fyrr en einhver sá atburður gerðist, sem gert væri ráð fyrir í 5. grein. Hickerson sagði að annaðhvort væri gert ráð fyrir slíkum atburði eða þá að um "emergency" væri að ræða, sem væri svo alvarlegt, að íslenska ríkisstjórnin álitu að ekki yrði hjá því komist, að "facilities" yrðu látin í té. Bjarni Benediktsson sagði að spurningin væri sú, hvort það mundi vera talið ósanngjarnt frá sjónarmiði hinna aðilanna ef Ísland neitaði um "facilities" þangað til svo stæði á, sem lýst væri í 5. grein.

Hickerson sagði að þeirri spurningu yrði bezt svarað með dæmi. Samningurinn væri gerður til 20 ára. Eftir 15. ár væri ef til vill komin svo mikil "tension" í alþjóðamálum, að t.d. 11 ríki af 12 álitu, að nú væri ástandið svo alvarlegt, að rétt væri að taka við hinum íslenzku "facilities" vegna "emergency". Hinsvegar álitu íslenzki fulltrúinn einn, að ekki væri ástæða til slíkra aðgerða, og jafnvel að þær gætu gert ástandið enn alvarlegra en ella. Væri þá enginn vafi á því, að skoðun íslenzka fulltrúans mundi ráða úrslitum.

Bjarni Benediktsson vék næst að því að í samningi Íslands við Bandaríkin frá 1941 væri gert ráð fyrir skaðabótageiðslum af hálfu Bandaríkjanna fyrir tjón, sem hlytist af hernaðaraðgerðum þeirra. Spurning væri hvernig á slíkt atriði yrði litið samkvæmt þessum samningi. Ísland væri mjög fátækt land, og hefði ekki ráð á að verða fyrir miklu tjóni vegna hernaðaraðgerða. Væri því þýðingarmikið að fá upplýsingar um það, hvort það yrði talið ósanngjarnt ef Ísland segði í sambandi við tiltekna ráðagerðir Council um notkun hinna íslenzku "facilities", að þær væru því aðeins aðgengilegar ef eitthvað svipað gildi um tjónið, og ákveðið var í samningnum frá 1941. Að sjálfsögðu væri ekki hægt að taka endanlega afstöðu til þessa máls nú, en hér væri þó um þýðingarmikið atriði að ræða. Þessu svaraði Hickerson þannig, að um þetta atriði hefðu aðilarnir aldrei rætt, og hann vissi því ekki um hvaða álit þeir hefðu á því. Hinsvegar hefðu Bandaríkin eins og vitað væri haft her í ýmsum löndum, og venjulega væri gengið út frá því, að ef hermenn t.d. yllu tjóni á mönnum eða munum, svo sem ef maður yrði fyrir herflutningabíl, myndi eftir atvikum geta verið um skaðabætur að ræða og væri venjulega farið eftir vissum reglum um slíkar kröfur. B.B. sagði að aðalatriðið á þessu stigi mundi vera að fá vitneskju um, hvort skaðabótakröfur af hálfu Íslands vegna hernaðaraðgerða mundu að megin stefnu til vera álitnar ósanngjarnar. Eysteinn Jónsson sagði að úr því að tekið hefði verið skýrt fram í samningnum frá 1941 um þetta atriði myndu andstæðingar þessa samnings benda á, að það fyrirkomulag hefði verið hagkvæmara og virtist því að öðru jöfnu betra að nota tvíhliða formið. Hickerson sagði að Ísland væri auðvitað í sérstöðu varðandi þetta atriði, en ýmsir Bandaríkjamenn væru mjög tortryggirnir þegar önnur ríki færu fram á skaðabætur vegna hernaðaraðgerða því að oft hefði verið um misnotkun að ræða, eins og t.d. í

Frakklandi. Endurtók hann síðan, að hann geti ekkert um þetta sagt endanlega, enda þótt hann persónulega gerði sér grein fyrir því, að Ísland hefði sérstaka ástæðu og sín "offhand" skoðun væri sú, að þetta væri ekki óeðlilegt.

Þjarni Benediktsson sagði að ljóst væri að Ísland hefði að ýmsu leyti sérstöðu. Áður hefði verið upplýst, samt sem áður, að Ísland myndi líklega ekki geta gert fyrirvara um þá sérstöku ástæðu sína, því það hvorki hefði né atlaði sér að hafa her. Um leið hafi hinsvegar verið upplýst, að allir aðilar hafi skilið þá sérstöðu Íslands, og væri nauðsynlegt að fá upplýsingar um hvort algjörlega væri útilokað að slíkur fyrirvari yrði gerður fornlega. Hickerson spurði hinsvegar hvort það mundi ekki nægja, að ráðherrarnir skýru frá því á Íslandi, að í umræðum þessum hefðu þeir gert grein fyrir sérstöðu Íslands að þessu leyti, og hefði þeim þá verið sagt, að allir aðilar samningsins gerðu sér ljósa grein fyrir henni og viðurkenndu hana fyllilega. Auk þess myndi Ísland algjörlega ákveða sjálfst hvener það léti "facilities" í té. Þjarni Benediktsson sagði að það væri auðvitað þýðingarmikið að hægt væri að skýra frá þessu, en hitt myndi þó enn þýðingarmeira ef hægt væri að gera fornlegan fyrirvara, og sagði þá Hickerson að hann myndi þurfa að ræða málið nánar við Dean Acheson, en enginn vafi væri á, að þetta mundi verða hattulegt fordæmi, því að Önnur ríki mundu koma á eftir með sína fyrirvara. Eysteinn Jónsson breyfði því, hvort ekki myndi hagkvæmara að fá slíkan fyrirvara frangengt af Ísland undirritaði samninginn ekki nú, heldur biði þess að hann gengi í gildi, og gengi síðar að honum með fyrirvara. Ekki taldi Hickerson þá leið hagkvæmari. Sagði hann að einungis mundi vera um gálgsfrest að ræða, því að þegar spurningin um fyrirvara kæmi upp aftur, myndi í raun og veru vara um nýja skuldbindingu að ræða að forni, sem t.d. Senate Bandaríkjanna mundi þurfa að taka afstöðu til. Spurði hann síðan hverskonar fyrirvara íslenska ríkisstjórnin mundi hafa hugað sér. Sagði þá Þjarni Benediktsson, að enginn slíkur fyrirvari hefði verið orðaður enn, en að efni til mundi vera sækilegt að taka fram, að Ísland undirritaði samninginn í því treusti að hinir aðilarnir gerðu sér fulla grein fyrir hinni sérstöku stöðu Íslands, þar sem Íslendingar væru vopnlaus þjóð og gæti ekki haft her. Ef hinsvegar væri ákrið undir fyrirvaralaust myndu andstæðingar samningsins segja að Ísland hafi að meginstefnu til fallist á

að orðin "including military force" næðu einnig til þess (sbr. 5. grein). Hickerson sagði að þau orð væru takmörkuð af því, sem frekar er í þeirri grein, þ.e. "which it deems necessary". Thor Thors spurði þá, hvort hugsanlegt væri að í stað þess að gerður yrði formlegur fyrirvari við undirskrift, myndi verða afhent bréf þess efnis er áður getur. Hickerson sagði enn einu sinni, að hann hefði ekkert á móti því, að skýrt væri frá því, að sérstaða Íslands að þessu leyti hefði verið fyllilega skilin, því þar væri aðeins um staðreynd að ræða. Það væri fyllilega viðurkennt, að Ísland hefði sérstöðu, að það hefði engan her, og ætlaði sér ekki að hafa, að það vildi ekki hafa erlendan her eða herstöðvar á friðartímum, og að allar aðgerðir þess samkvæmt þessum samningi væru algjörlega á þess valdi. Hitt hefði hann oft sagt, að beinn fyrirvari, jafnvel um þetta atriði, myndi geta leitt til þess, að önnur ríki færu einnig af stað. Var málið síðan rætt nokkru nánar og stakk Mr. Achilles, sem Hickerson hafði kallað inn á fundinn í þessu sambandi, upp á því að líklega myndu þeir sem undirrituðu samninginn hver um sig halda smá ræðu, og væri hugsanlegt, að hægt væri að koma hinu íslenska orðalagi að í slíkri ræðu. Bjarni Benediktsson sagði að rétt væri að athuga málið betur. Sagði Hickerson að ráðgert væri að afhenda texta samningsins ásamt boði um þátttöku í Portugal og Danmörku á morgun. Myndi utanríkisráðherra Íslands einnig verða afhent slíkt boð þann dag, jafnframt því, sem afrit myndi verða afhent utanríkisráðuneytinu í Reykjavík. Bjarni Benediktsson sagði að ekkert væri því til fyrirstöðu, að slíkt boð yrði afhent, en hitt yrði hann að taka skýrt fram, að á þessu stigi málsins gætu ráðherrarnir hvorki persónulega né sem fulltrúar þjóðar sinnar sagt um það, hvort Ísland mundi gerast aðili. Það atriði yrði að athuga nánar á grundvelli fyrirliggjandi upplýsinga. Sagðist Hickerson gera sér fulla grein fyrir því, og tók fram, að texti samningsins myndi verða birtur í Washington föstudaginn 18. marz kl. 11 f.h. Spurði hann síðan hvort óskað væri eftir því, að ræða nánar við Dean Acheson um það hvort fyrirvari gæti t.d. verið í ræðuformi, en Bjarni Benediktsson taldi, að það mundi ekki vera tímabært. Hickerson sagðist að lokum vilja endurtaka það, að ekkert væri því til fyrirstöðu að upplýsingar væru gefnar íslensku ríkisstjórninni allri og íslensku þjóðinni um það;

1. Að fullur skilningur hafi verið sýndur varðandi sér-

stöðu Íslands.

2. Að viðurkennt væri, að Ísland hefði engan her og ætlaði sér ekki að stofna her.
3. Að ekki kæmi til mála að erlendur her eða herstöðvar yrðu á Íslandi á friðartímum.
4. Að ef Ísland gengi að samningnum myndi vera ætlast til þess, að það myndi láta í té aðstöðu í ófriði.
5. Að Ísland myndi taka þátt í öllum ráðagerðum varðandi notkun slíkrar aðstöðu, og
6. Að það myndi algjörlega vera á valdi Íslands sjálfs hvenær aðstaða yrði látin í té.

Afhenti Hickerson síðan eintak af hinu endanlega samningsuppkasti, sem gengið hefði verið frá daginn áður, og var ákveðið að ráðherrarnir skyldu fara á fund Dean Acheson kl. 11.45 fyrir hádegi næsta dag, og myndu utanríkisráðherrarnir tveir gefa út sameiginlega fréttatilkynningu um viðræðurnar. Fleira gjörðist ekki.

Þinnudagur 17. marz 1949.

Kl. 11.45 f.h. fóru ráðherrarnir á fund Dean Acheson utanríkisráðherra. Bjarni Benediktsson þakkaði fyrir þær móttökur, sem ráðherrarnir hefðu fengið í Washington, og sagði að góð og greið svör hefðu fengist við öllum spurningum þeirra. Ekki væri á þessu stigi málsins hægt að segja um, hvaða afstöðu íslenska ríkisstjórnin mundi taka til málsins og yrði að athuga það mál nánar eftir heimkomu ráðherranna. Hinsvegar væri ljóst að koma ráðherranna til Washington hefði mjög skýrt málið og auðveldað lausn þess.

Samkomulag varð um það á fundinum að rétt væri að gefa út sameiginlega fréttatilkynningu um viðræðurnar. Tók Acheson það fram, að hann hefði ekkert á móti því að getið væri sérstaklega um afstöðu íslendinga sem vopnlausrar þjóðar í ræðu, sem flutt yrði við undirskrift sammingsins. Urðu síðan nokkrar umræður um það hvort nokkuð væri á móti því, að það væri berum orðum fram tekið að ráðherrarnir hefðu skýrt greinilega frá því, að íslendingar vildu hvorki hafa erlendan her né herstöðvar á friðartímum og sagði Acheson þá, að hann teldi æskilegt að það yrði tekið fram.

Fréttatilkynningin hljóðar svo:

"The purpose of the Icelandic Foreign Minister Bjarni Benediktsson and his colleagues in coming to Washington was to obtain information concerning the proposed North Atlantic Pact so as to provide the best possible basis for the Icelandic Government and Parliament to take their position on Iceland's attitude toward the Pact.

In the Conversations between the Foreign Minister and his colleagues and the Secretary of State and his advisers there has been full and frank discussion of the objectives and the nature of the proposed Pact.

The Secretary of State stressed the purpose of the Pact as being the maintenance of peace and pointed out that the Pact is drafted in close conformity with the Charter of the United Nations.

The Icelandic Foreign Minister explained the special position of Iceland as a country with no military forces, and stated that Iceland would not consent to any foreign military bases in peacetime."

stutningis/lobba
heuru

Undanfarna daga hefur ríkisstjórn og
þing flokka sett um þáttöku Íslands
í Norða-Atlantshafsbandalagi og
hefa þeir ni ákveðið að stjórna þátt
allir tekur á höndum í málinu og
tíðis rísi samþykka þinget Ísland sérstaklega að
þessu stjórna með þáttöku
landshöfuðbúlagarinn, við stofnun þess.
bandalagi þessu.

Þessi flokkur þingmannanna tekur ákvæðandi
sinnar eftir að hefa ákveðið þess
samtök samþykka þessu sjálfan áttuðum,
að eigi eigi og orðfari og þessu hefur
skilyrðum þessu um þátt öðrum til
Washington til að kynna málinu.
þessu öðrum þessu hefur að gefa
miðlunarmálinu stutta skilyrðum um
þátt öðrum þessu, að málinu þessu

þessu rísi Alþingis
nunnu brátt hefur tekið
til meðferðar þáttöku
Íslands í hinu fyrri.
hefur Norða-Atlantshafs-
bandalagi,

Washington hefur
við rísi þessu
við þessu bandalaginu
og stjórna um þessu

þessu hefur þessu rísi þessu
þessu hefur þessu rísi þessu
För öðrum var rísi þessu þessu, að
við gætu þessu hefur þessu öðrum
þessu þessu, að rísi öll, er að þessu
þessu, og gætu þessu þessu rísi þessu
Íslands.

Þessi samningurinn hefur ni
verit birtur. Þessu hefur þessu
þessu, at þessu þessu þessu skuld-
þessu þessu, þessu rísi þessu þessu
þessu þessu Íslandinu, þessu þessu þessu.

2)

erit östran bjórt isfrjótun og Aðal-
 skuldbindingar samningurinn eru : 3. og
 5. gr. , en af báttum þessum greinum,
 hvorri um sig og samantvívit erit
 9. gr. en ötvírett, at hvert ríki um
 sig tekur ^{sjálf} um það fjálfélag á kvótum,
 hvert það leggur fram svo samningnum.
 Eftlunin er at þva til frjálstra
 samfélags frjálstra þjóta til vordvísu
 frítar og ~~massingss~~ aukinnar vel-
 meynunar

En þótt samningurinn á kvótum sjálf
 sé skjór og ötvírett verður vit þó
 itonlega hlut Íslands : þessum
 samtökum, of til bæmi, og skjótum
 róbilega sérstök ~~Íslands~~ landsins.

V: 5 tókum fram, at Ísland
 hvorri heft: ni get: heft eigin her
 og myndi þessvegna ^{hvor} þótt seta
 þótt ni vilja fara með þessum: gegn
 nokkurn þjótt, jafnvel þótt i þótt
 got: ráttist, e þótt bæmi heldur til
 mála, at it heldur her þessu at
 hafa at setur i Íslandi i frítar-
 tímum ni gótt þar leyfta er-
 leður herstötan.

Dean Acheson

Utanríkisrátt þessara Bandaríkja-
 tók þessum orðum fram, at ríki
 sem aldrei heft: heft her myndi
 ebbi þurfa at myndu hann svo.
 samningnum. Hann róst: og, at
 þótt veri, at ebbi bæmi til mála,

X

þat, sem þessa er vitad og ritast
 stýgjöld og útdi
 þá vitast um þann slóðlega framf.

at Ísland hefur mikla hvernatar þjófningu
 og getur þú ekki búið við að heldast
 utan við meiri háttar hvernatar á tölu
 af ~~þess~~ svo illa þu, at til þess
 þú ert list, at stofnendur bandalagsins
 feldu, at með stofnendur myndi hætta
 á öfri: og ávarst ^{á hvarst þú ert} í leiga mikla og
 og líkurnu þú þú þú, at best væri
 at standa gegn ávarst ~~væri~~ vaxa, þu
 sem m.a. væri best at hafa samvit
 og samvinu þú fram um
 vaxi land ^{ann} ef til þess

5

á Íslandi á frjálförum

Þaðalagskipt-
-væðing

1) Átt af til ófrjálförum þessi myndi
óskot vægðara atstöðu á Íslandi
og var í síðasta strit: og et það
myndi algerlega vera í valdi
Íslands sjálfs hvort ^{si} atstöða
þó: lätur í tæ.

Þó sem Ísland er
vonnalegt land met miðla
hennar þingingu verður at helja,
et minni skuldbindinga er
þessar get: ekki fylgt því
öruggi, sem heit er: bót:

Reykjavík 26. mars 1904

Þórnir Benediktsson

Þórnir Þórnirsson

Eysteinn Þórnirsson